

LLIBRES

SOCIOLOGÍA DEL TRABAJO

ANTONIO SANTOS ORTEGA

Tirant lo Blanch, València, 1995. 216 pp.

La confluència d'ofici —de sociòleg— i d'imaginació —sociològica— produeix resultats notables. La fórmula, com demostra el llibre *Sociología del trabajo* d'Antonio Santos Ortega, funciona fins i tot en territoris tan inhòspits i estèrils com el delimitat pels textos universitaris de ciències socials. Amb excessiva freqüència, l'objectiu explícit que anima la publicació de manuals universitaris, és a dir, servir d'instrument en la formació d'estudiants universitaris, sol ser, generalment, desbordat per la necessitat que té la comunitat docent de produir textos per a mantenir l'homeòstasi de les relacions en el mateix establiment acadèmic. Si predomina aquest context —presidit per la màxima de “publicar o morir”, i en el qual el valor de guardar silenci quan hom no té res a dir fa molt de temps que deixà de ser considerat una virtut—, la funció de certes publicacions es redueix a la de mer adornament de l'ermàs universitari.

El llibre d'Antonio Santos va més enllà d'aquest ermàs. Les seues coordenades són unes altres: aquelles que delimita l'exercici, rigorós i sistemàtic, de la reflexió sociològica aplicat al camp de la sociologia del treball. Si l'objecte només és conquistat mitjançant les ruptures, repensar el treball com a objecte central d'aquesta disciplina ha de ser el primer pas. Per a això, trenca la dualitat econòmic/extraeconòmic i les dues reduccions que té: la primera interna la sociologia que, o bé redueix el treball al treball industrial tot tancant-lo en el taller i/o en la relació laboral, o bé el trau fora i dona prioritat als factors “culturalistes”; la segona és externa, prové de l'etnocentrisme economicista i consisteix a portar al paroxisme la dimensió econòmica del treball. El resultat d'aquestes ruptures, exposades en la primera part del llibre, defineix un nou objecte: el treball com a resultat de la intersecció entre la història, l'economia, l'antropologia i la sociologia, tot aproximant el concepte de treball a la seua autèntica dimensió de fenomen social total.

La segona part del text analitza els processos de diferenciació social i de producció de desigualtats que es generen a través del treball: divisió tècnica, divisió

sexual i divisió internacional del treball. En un recorregut dial·lògic, que va des de les fonts clàssiques fins als debats més actuals, es van desvelant els efectes discursius que s'oculten darrere el concepte de divisió del treball; alhora es caracteritzen els processos socioeconòmics que són a la base de les seues variacions històriques, amb una especial atenció a les transformacions més recents operades per l'ultraliberalisme econòmic i els seus fenòmens de mundialització i interdependència de la producció.

A partir d'ací, la tercera part s'aplica a la revisió de les transformacions més recents del mercat de treball i de l'ocupació: les tendències de l'activitat laboral, la crisi de l'ocupació i l'atur estructural; com també a la discussió de les diferents propostes teòriques realitzades des de la sociologia del treball en la darrera dècada.

La sociologia crítica posseeix dues qualitats científiques de les quals manquen moltes altres orientacions sociològiques. De primer, mai no oblidat el context sociohistòric, concret i complet, on es produeix la seua reflexió; de segon, fa explícits els seus objectius, el “per a què” o “per a qui” de la seua reflexió. El text *Sociología del trabajo* d'Antonio Santos se situa en el corrent més dinàmic de la sociologia crítica espanyola. L'autor n'explicita l'objectiu en la presentació del llibre: “La sociologia del treball pot proporcionar, i ho ha de fer, tant coneixements directament aplicables com coneixements que contextualitzen la pràctica professional. El propòsit modest d'aquest manual és de contribuir a crear figures mixtes en les quals no siga incompatible l'adquisició de coneixements concrets amb l'impuls del raonament dial·lògic i crític.”

JOSÉ MANUEL RODRÍGUEZ VICTORIANO

ENTENDRE LA BIODIVERSITAT

XAVIER BELLÉS

“L’Esparver Ciència”, Edicions de la Magrana.

Xavier Bellés és un home que, com diria Voltaire, tendeix a la universalitat. No sols és un dels més importants entomòlegs del nostre país, especialista en un petit grup de coleòpters minúsculs (Ptinids) i en les més íntimes particularitats de la fauna cavernícola ibèrica (el seu excel·lent llibre *Fauna cavernícola i intersticial de la Península Ibèrica* n’és una mostra modèlica), sinó que alhora és una de les màximes autoritats mundials en el control biològic i en la fisiologia d’insectes (la seua obra *Insecticides biorracionals* gaudeix d’una reputació internacional). És clar que aquests elogis us poden semblar subjectius, injeccions d’aqueixa inevitable hipèrbole que s’instal·la en tota lloanxa d’una persona que s’admira. Ho convindrien, potser, si no fos perquè el Dr. Bellés és alhora un dels més destacats especialistes en història medieval, en castells i aventures dels nostres malaguanyats guerrers catalans. La seua conversació inevitablement divaga des de com controlar les plagues d’insectes fins a la història del castell de Llordà, passant pel breu apunt d’uns versos de Foix.

No és gens estrany, doncs, que aquesta curiositat i capacitat d’indagació que el caracteritza l’haja dirigit, aquest cop, envers un dels temes més divulgats actualment: la biodiversitat. No obstant això, com anuncia ell mateix en el pròleg, ens podríem preguntar si cal “de debò” un “altre” llibre sobre aquest tema. En un moment on apareixen tants llibres i articles sobre com conservar la biodiversitat, amb un ritme exactament proporcional a la velocitat que aquesta minva, la pregunta no resulta banal. Tanmateix, el llibre de Xavier Bellés, *Entendre la biodiversitat*, parteix d’una premissa diferent a tota aquesta patuleia divulgativa anterior: des de la visió acurada del científic que ha visitat molts ecosistemes diferents, s’endinsa hàbilment en l’exposició detallada dels principals problemes mediambientals que afecten els éssers vius. Sols el recent llibre d’Edward O. Wilson, *La diversitat de la vida*, aconsegueix el nivell de qualitat i de ponderació reflexiva que es troba a l’obra de Bellés, i totes dues obres són una lectura imprescindible per a qualsevol persona il·lustrada.

Fou precisament E. O. Wilson el primer que va calcular aproximadament el nombre d’espècies que s’extingeixen cada any. Aquest és, senzillament, esgarrafador: 27.000. És a dir, tres per hora. És clar que, com diu Xavier Bellés, la xifra potser és exagerada, i

caldrà reduir-la a 17.000, és a dir, a dues espècies per hora. Les conseqüències d’aquesta pèrdua de biodiversitat són moltes, i hi apareixen exposades

amb un detallisme precís, sintètic, entomològic. Ja no sols perdem les possibilitats de gaudir “estèticament” i intel·lectualment amb una espècie vegetal o animal, sinó que alhora —des d’un punt de vista egoista— perdem totes les possibilitats de descobrir-hi algun elixir vital, alguna vacuna o alguna font energètica que allibere la humanitat d’alguns dels seus mals. Per exemple, si els europeus haguessen extingit la planta herbàcia *Spiraea*, mai no haurien descobert l’àcid salicílic, i mai no haurien trobat que amb la seua unió amb l’àcid acètic es creava un dels més importants analgèsics coneguts (l’aspirina, de *Spiraea*).

De tota manera, Xavier Bellés prefereix invocar el seny i la reflexió en el moment de justificar la protecció de la biodiversitat. No debades repeteix diferents vegades la definició de Waddington: “L’home, un animal ètic.” És clar que la possible troballa de Waddington ràpidament es converteix en sarcasme quan es llig el darrer capítol dedicat a la diversitat humana. Amb una capacitat esborronadora, el Dr. Bellés fa una descripció de la precària situació de moltes ètnies, i de la progressiva extinció de centenars de pobles amerindis, africans i polinesis. Defineix les reserves dels americans com a “magatzems d’indis”, i critica amb una duresa combativa l’actitud imperialista dels anglosaxons en diferents parts del món (a Austràlia, per exemple, on fins a l’any 1967 els aborígens no tingueren dret a vot). Després de la lectura d’aquest capítol, la sentència de Mark Twain sembla molt més d’acord amb la realitat de les coses: “Jo no pregunte de quina raça és un home; és suficient que siga humà; ningú no pot ser pitjor.”

Per tot això, *Entendre la biodiversitat* és una de les lectures més interessants per a “entendre” en quin món vivim actualment. Un llibre escrit amb claredat, que força a la reflexió, a la participació i al compromís. Un llibre escrit per Xavier Bellés, per un entomòleg, per un historiador un poc poeta... Per un home, si no universal, marcadament biodivers.

MARTÍ DOMÍNGUEZ

LA FILOSOFÍA DE LOS CIENTÍFICOS

JUAN ARANA (ED.)

Thémata. Revista de Filosofía, núm. 14, Sevilla, 1995, 348 pp.

La revista *Thémata*, editada per la Universitat de Sevilla, ha demostrat tot al llarg de la seua trajectòria una innegable —i impagable— vocació de modernitat. Modernitat que no només es reflecteix en la selecció i presentació dels articles, sinó que també és descomponible en termes de compromís: compromís amb la societat que pretén d'encabir la reflexió filosòfica en unes coordenades més humanes i humanitzadores. Al cap i a la fi, aquesta és la intenció de *tota* reflexió filosòfica. És per això que no és gens estrany que els responsables de la publicació hagen consagrat el catorzè número a analitzar la filosofia dels científics. Perquè, a hores d'ara, si algun discurs pesa en la balança de sospesar les coses que tota societat s'autoconcedeix, és el dels científics. Basta d'afegir-li el marxamo de científicitat perquè alguna cosa, qualsevol, adquireisca carta de noblesa i garantia. Allò del «científicament comprovat» val per a tot: des de les assenyades i laborioses experimentacions del científic *professional* fins a les estratègies més usuals i suades de qualsevol espot publicitari.

Últimament, a més, la reflexió filosòfica *sobre* la ciència ha guanyat notorietat, fàcilment apreciable en repassar el capítol de novetats editorials: filosofies de la física, de l'estadística i un nodrit etcètera mostren clarament la vocació d'acostament de dues disciplines que han arribat a ser, en alguns períodes, decididament antagòniques: els uns blasraven els altres bé per la nul·la aplicació de l'una, bé per l'escassa visió globalitzadora de l'altra. Segurament, aquesta voluntat conciliadora naix també d'una incapacitat comuna: i és que la dificultat per explicar la *realitat* ha deixat de ser un problema privatiu del patrimoni filosòfic, i els científics, bon punt superada l'eufòria positivista inicial, han buscat refugi en aqueix monument a la perplexitat humana que és la història de la filosofia occidental. *Dubitamus ergo sumus*.

MARC BORRÀS

EL PODER DE DECISIÓN EN LAS GRANDES SOCIEDADES. EVOLUCIÓN Y PERSPECTIVAS

VI Jornadas de la Especialidad Jurídico Económica, Universidad de Deusto, Bilbao, 1995, 119 pp.

L'«Especialidad Jurídico Económica» és un curiós i plausible experiment de la Universitat de Deusto en què alumnes de la llicenciatura de dret cursen també algunes assignatures d'economia i gestió d'empreses. És coneguda la política pragmatista d'aquella Universitat, que intenta apropar l'oferta acadèmica a la demanda social de treball. Un exemple no massa secundat. Les últimes de les Jornades que l'Especialitat organitza anualment es dediquen a avaluar els sistemes de decisió empresarial. La idea, però, no s'esgota ací: també conformen el volum anàlisis més pretensioses sobre la relació entre ètica i diners en el cas italià o la relació, genèrica i general, entre valors socials i cultural capitalista en l'economia transnacional. Tanmateix, el mèrit principal de les jornades rau en el fet que els ponents convidats es vinculen estretament al món empresarial: hi ha consellers d'Iberdrola, executius de banca o advocats d'empresa. Tot plegat, és un bon al·legat en favor d'estrènyer més i millor les relacions entre la Universitat i el món empresarial. Al cap i a la fi, es tracta d'una relació obligada.

CIENCIA, CYBORGS Y MUJERES. LA REINVENCIÓN DE LA NATURALEZA

DONNA J. HARAWAY

Feminismos, Ediciones Cátedra/Universitat de València/Instituto de la Mujer, Madrid, 1995, 434 pp.

L'adaptació castellana de l'obra *Simians, Cyborgs and Women. The Reinvention of Nature*, ha estat una aposta indubtable de la col·lecció "Feminismos" per introduir-nos en les tan lloades cuines de la interdisciplinarietat: l'executòria d'una autora de l'univers anglosaxó al servei de la conformació d'una mena de gran olla de matèries, tecnologies i vies de construcció de l'experiència. Tan abellidor plat, ornat de l'habitual i exquisida cura definitòria d'aquesta col·lecció, obliga a preparar l'estómac intel·lectual davant l'allau de sabors matisats i ignots que proporciona aquesta lectura: els assajos recollits són simultàniament història de la ciència, anàlisi cultural, investigació feminista i posicionament polític. I sempre present la voluntat de fer que qui s'acoste amb un sol apriorisme disciplinar es deixi seduir —olfacte, vista, gust— pels altres ingredients indefugibles.

EJÉRCITO, CIENCIA Y SOCIEDAD EN LA ESPAÑA DEL ANTIGUO RÉGIMEN

EMILIO BALAGUER Y ENRIQUE GIMENEZ (EDS.)

Instituto de Cultura «Juan Gil-Albert», Diputació d'Alacant, Alacant, 1995, 542 pp.

És curiós, paradoxal i fins i tot no deixa de tenir el seu punt d'ironia, el fet que la Universitat espanyola s'haja interessat ben poc per estudiar les relacions de l'exèrcit amb la ciència i la societat. I això, òbviamment, perquè el pes específic que els militars han tingut en la història de l'estat espanyol és inversament proporcional al nombre d'estudis sorgits de les aules de l'Acadèmia. Supose jo que per odi mutu, perquè ambdós han sigut, fins fa ben poc, exemples paradigmàtics de les antitètiques formes d'entendre el món que tant de mal any han fet per aquestes contrades. Per això és tan saludable aquest volum: perquè, a banda de permetre un apropament *racional*, emplena un buit científic de considerables proporcions. I és que difícilment podríem entendre l'Antic Règim sense tenir en compte el garant últim, el seu braç armat. I, a més, si no miràvem cap enrere, tampoc no podríem explicar-nos tantes i tantes convulsions militars que emplenen la història de la pell de brau després que al de Còrsega se li ocorregués de sotmetre el *solar patrio*. A qui se li ocorreix.

NUEVA ECONOMÍA DEL BIENESTAR

AMARTYA KUMAR SEN

Edició de José Casas Pardo. "Honoris Causa", Servei de Publicacions de la Universitat de València. València, 1996. 530 pp.

Intentar presentar l'obra de l'economista indi Amartya Sen en un llibre que reculla el bo i millor de la seua obra és, sens dubte, un esforç titànic. En primer lloc, pel volum de l'obra del professor, que excedeix les dues-centes cinquanta referències majors, i perquè la qualitat mitjana dels seus escrits sol ser tan elevada que el procés de selecció d'aquests esdevé quasi impossible. En segon lloc, pel caràcter multidisciplinar del seu treball, que enfronta l'editor del llibre amb un terrible dilema. Haver d'elegir entre la superficialitat de posar a l'abast de l'estudiós, o del lector amb suficient curiositat intel·lectual, un ventall d'obres ja conegudes, o bé resignar-se impotent a prescindir d'àrees senceres de treball i, així i tot, haver d'integrar coherentment camps aparentment tan dispars com l'economia matemàtica i la filosofia moral. Aquest llibre, editat per la Universitat de València, intenta un camí intermedi. Agrupats en onze apartats distints, es recullen vint obres escrites per Sen en un període temporal que va de 1966 a 1993. Tot posant especial atenció al que potser són els seus tres camps de treball més coneguts, la Teoria de l'Elecció, la Metodologia econòmica i la Filosofia Política, no es deixa d'incloure alguns treballs relacionats amb el desenvolupament econòmic, la fam o el mesurament de la pobresa

I és que Amartya Sen és, sens dubte, un economista singular. Economista perquè, com va reconèixer una volta el mateix Sen, a un jove indi, als anys 50, no tenia altre remei que decantar-se cap a l'estudi de l'economia, davant la necessitat en què es veia envoltat el seu país. Singular perquè és economista en el sentit dels clàssics. Valorat per l'economia convencional com el protagonista, juntament amb Arrow, de la revolució de l'economia del benestar i de la teoria de l'elecció social amb els seus teoremes de la impossibilitat i les seues paradoxes liberals. D'altra banda, la no tan convencional el prefereix en les seues crítiques metodològiques als principis de racionalitat continguts en la figura de l'*homo economicus*, crítiques on pot comparar-se el seu magisteri al que exerceix Elster des de l'àmbit de la sociologia. Entre tots dos camps tan estrictament econòmics, i en bona manera amb un fort nivell de formalització matemàtica, pot ser que el lector curiós, o l'estudiós d'altres àmbits, preferisca els seus debats sobre filosofia política o moral amb

Rawls, amb el qual ha compartit pràcticament passadís a Boston.

Després de la seua estada a València el 1994 per a recollir el doctorat *honoris*

causa Sen deixà empremta de la seua humanitat i del seu humanisme —és difícil dir què és més desbordant— i del seu caràcter curiós i inquiet. La seua amplitud de mires intel·lectuals, no renyida amb el rigor, destaca crucialment en un moment en què el procés d'especialització de l'economia ha produït finalment tècnics i no científics, ateses les tremendes mancances de coneixements de les quals fan gala fora del seu concret camp d'estudi. Coneixements per desgràcia com més va més precisos per a analitzar economies i societats en canvi, faltes precisament de persones amb capacitat global d'interpretació dels seus problemes, també globals.

Per a commemorar la concessió d'aqueix doctorat *honoris causa* per la Universitat de València, s'edita ara aquest llibre d'escrits seleccionats a càrrec del professor José Casas Pardo. S'hi recullen una bona part dels millors escrits de Sen, amb una breu introducció a la seua obra a càrrec del mateix professor Casas, excessivament criptogràfica. Presentar l'obra d'un clàssic viu com Sen és una tasca difícil. Però a pesar d'aquestes dificultats, i fins i tot sent tots els treballs continguts en el llibre poc menys que imprescindibles per a comprendre Sen, es troba a faltar una introducció específica als escrits, que explique els criteris de selecció i situe cada obra en el lloc i el context que les faça intel·ligibles per als no iniciats en la seua obra. També hauria estat desitjable fer l'esforç d'incloure traduccions almenys d'una bona part dels treballs presents en aquest llibre. Més encara quan, en algun cas, com el del seu famós article "Rational fools", hi ha fins dues versions publicades en castellà, i en altres sí que es recorre a utilitzar traduccions ja existents.

ENRIQUE FATÁS

Departament d'Economia Aplicada

